

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

Ulkomaalaisten oikeus terveyspalveluihin

Eeva Nykänen, OTT
Johtava asiantuntija

Aluksi

- Oikeus terveyteen ihmisoikeutena
- Ulkomaalaisten oikeus terveyspalveluihin Suomessa
- Ulkomaalaiset terveyspalvelujen käyttäjinä
- Ihmisoikeushuomioita

Oikeus terveyteen ihmisoikeutena – oikeusperusta 1/3

- Ihmisoikeusnormit oikeudellisina velvoitteina perustuvat kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin, jotka sitovat niihin liittyneitä valtioita.
- Ihmisoikeudet ovat oikeudellisesti sitovia, viranomaisten toimintaa ohjaavia, lainsäädännölle sisältöä ja rajoja asettavia ja yksilöille oikeuksia perustavia normeja – eivät arvoja tai eettisiä velvoitteita.

Oikeus terveyteen ihmisoikeutena – oikeusperusta 2/3

- YK:n TSS-sopimus: oikeus terveyteen (muk. luk. lapsikuolleisuuden estäminen, tarttuvien tautien estäminen, pääsy lääkäriin).
- YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus: lapsen oikeus terveystalveluihin, lapsikuolleisuuden estäminen
- YK:n kaikkinaisen naisten syrjinnän kieltämistä koskeva yleissopimus: erit. oikeus palveluihin, jotka liittyvät raskauteen ja synnytykseen, syrjimättömyys terveystalveluissa
- Euroopan neuvoston sosiaalinen peruskirja: oikeus sosiaali- ja terveystalveluihin
- Euroopan ihmisoikeussopimus: oikeus elämään

Oikeus terveyteen ihmisoikeutena – oikeusperusta 3/3

- **Esim. TSS-sopimus 12 artikla**

1. Tämän yleissopimuksen sopimusvaltiot tunnustavat **jokaiselle oikeuden nauttia korkeimmasta saavutettavissa olevasta ruumiin- ja mielenterveydestä.**

2. Tämän yleissopimuksen sopimusvaltioiden **tulee ryhtyä** tämän oikeuden täydellisen toteuttamisen saavuttamiseksi **toimenpiteisiin, jotka ovat välttämättömiä:**

a) **kuolleena syntyvien lasten määrän ja lapsikuolleisuuden vähenemisen aikaansaamiseksi sekä lasten terveen kehityksen parantamiseksi;**

→neuvola- ym. lasten palvelut

b) ...

c) **kulku- ja tarttuvien tautien sekä ammattitautien ja muiden tautien estämiseksi, hoitamiseksi ja valvomiseksi;**

→yleiset rokotusohjelmat ym.

d) **sellaisten olosuhteiden luomiseksi, jotka ovat omiaan turvaamaan jokaiselle lääkärin ja sairaaloiden palvelukset sairaustapauksissa.**

→palvelujärjestelmän ylläpito, pääsy palveluihin

Oikeus terveyteen ihmisoikeutena – sisältö ja luonne

- Oikeus itsessään ja myös muiden oikeuksien käytön edellytys, siksi niin perustavanlaatuinen.
- Oikeus nauttia korkeimmasta saavutettavissa olevasta terveydentilasta – ei oikeutta olla terve.
- Oikeuden toteuttaminen resurssisidonnaista ja asteittaista, kuitenkin myös välittömästi toteutettavia elementtejä, kuten yhdenvertaisuus.
- Palvelujärjestelmän ylläpito, syrjimätön pääsy palveluihin, myös terveyden sosiaaliset määrittäjät.

Oikeus terveyteen ihmisoikeutena – rajat

- Oikeus terveyteen ei ole ehdoton oikeus – ihmisoikeusjärjestelmä sallii tietyin edellytyksin eri ryhmien erilaisen kohtelun
 - Erottelulla hyväksyttävä peruste
 - Erottelu suhteellisuusperiaatteen mukainen
 - Erottelu ei loukkaa oikeuden ydinsisältöä
 - esim. maassa tilapäisesti oleskelevien jossain määrin erilainen asema suhteessa pysyvästi oleskeleviin voi olla sallittu.
- Oikeuden terveyteen loukkaamaton ydinsisältö:
 - Lasten terveystalvelut ja äitiyteen liittyvät palvelut
 - Kiireellinen sairaanhoito (päivystyksellinen + ei-päivystyksellinen)

Oikeus terveyteen Suomen perustuslaissa

- PL 19 § Oikeus sosiaaliturvaan
 1. Jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon.
 - subjektiivinen oikeus välttämättömiin terveyspalveluihin, kuuluu jokaiselle kaikissa tilanteissa
 3. Julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä. ...
 - julkiselle vallalle annettu toimeksiantovaltuutus kehittää ja ylläpitää palvelujärjestelmää, joka turvaa riittävät palvelut

Ulkomaalaisten oikeus terveyspalveluihin Suomessa 1/2

- Oikeus sosiaali- ja terveyspalveluihin perustuu oikeudellisesti pysyväisluonteiseen maassa asumiseen → **kunnat velvollisia järjestämään palvelut omille asukkailleen riippumatta näiden kansalaisuudesta.**
- Kunnan asukkuus ratkeaa kotikuntalain perusteella, asiaan vaikuttaa ulkomaalaisen ulkomaalaislain mukainen oleskelustatus.
 - Jos henkilöllä on pysyvä tai luonteeltaan jatkuva määräaikainen oleskelulupa, se on kotikuntalaissa tarkoitetulla tavalla luonteeltaan pysyvää → henkilöllä kotikunta ja oikeus kotikunnan järjestämiin palveluihin.
 - Jos henkilöllä tilapäinen lyhytaikainen lupa tai ei lainkaan lupaa, ei kotikuntaa Suomessa eikä oikeutta palveluihin (pois.luk. kiireellinen sairaanhoito). EU-direktiiveihin liittyvät poikkeukset.

Ulkomaalaisten oikeus terveyspalveluihin Suomessa 2/2

- Kunnan on järjestettävä **jokaiselle**, myös paperittomille **kiireellinen sairaanhoito, mukaan lukien kiireellinen suun terveydenhuolto, mielenterveyshoito, päihdehoito ja psykososiaalinen tuki.**
- Kiireellisellä hoidolla tarkoitetaan äkillisen sairastumisen, vamman, pitkäaikaissairauden vaikeutumisen tai toimintakyvyn -alenemisen edellyttämää **välitöntä arviota ja hoitoa, jota ei voida siirtää ilman sairauden pahenemista tai vamman vaikeutumista.**
- Jos ei kotikuntaa Suomessa, **kulut peritään hoitoa saaneelta itseltään.**

Ulkomaalaiset terveyspalvelujen käyttäjinä: pysyvästi maassa asuvat

- Ei kattavaa tietoa terveyspalvelujen käytöstä ja riittävydestä – tutkimustiedon määrä kuitenkin kasvussa.
- Pysyvästi maassa asuvat ulkomaalaiset heterogeeninen ryhmä – joukossa ihmisiä, joiden terveystarpeisiin vastataan riittävästi ja niitä, joiden terveystarpeisiin ei vastata.
- Kieleen, kulttuuriin ja tietoon liittyviä esteitä.

Ulkomaalaiset terveystalvelujen käyttäjinä: pysyvästi maassa asuvat

- Pulmana etenkin mielenterveystalvelujen riittävyys ja soveltuvuus:
 - THL:n Maamu-tutkimus (2012)
 - Suurella osalla Suomeen tulleista turvapaikanhakijataustaisista on traumakokemuksia (kidutus, kokemukset väkivallasta, pakomatka, ahdistava ero, huoli läheisistä).
 - Kurditaustaisista maahanmuuttajista 78 % ja somalitaustaisista 57 % prosenttia oli kokenut merkittävän traumatapahtuman entisessä kotimaassaan – mielenterveystalvelujen käyttö vähäisempää kuin kantaväestössä.
- Suuret väestöryhmittäiset erot elintapoihin liittyvien altistavien tekijöiden ja sairauksien kohdalla (ylipaino, terveystkäyttäytyminen) → seuraukset terveydelle.
- Huomattavia puutteita turvapaikanhakijoiden vastaanottopalveluissa – jos ei hoideta nyt, ongelmat eskaloituvat siinä vaiheessa kun pääsevät palvelujärjestelmän piiriin! Etenkin alaikäiset.

Ulkomaalaiset terveystalvelujen käyttäjinä: paperittomat ulkomaalaiset 1/2

- Hoidon ulottuvuus liian kapea – vain kiireellinen hoito.
 - Kiireellistä hoitoa ei ole
 - lasten perusterveydenhuollon palvelut ja mm. rokotukset
 - Raskauden seuranta
 - Kroonisten sairauksien hoito
 - Ongelmana etenkin sairaudet, jotka eivät alkuun kiireellisiä, mutta muuttuvat sellaisiksi ilman hoitoa (esim. hammasinfektiot).
- Kiireellisen hoidon ulottuvuus epätarkkarajainen:
 - Jako päivystykselliseen ja ei päivystykselliseen kiireelliseen hoitoon käytännössä epäselvä.
 - Esim. vakavat hammasperäiset infektiot, raskaana olevan HIV, raskaudenkeskeytys, vastasyntyneen huono painonnousu ovat kiireellisiä, mutta eivät vaadi päivystyksellistä hoitoa – ei mahdollisuutta päästä sisään järjestelmään, sillä paperittomat tulevat järjestelmään päivystyksen kautta.

Ulkomaalaiset terveystalvelujen käyttäjinä: paperittomat ulkomaalaiset 2/2

- Kunta voi periä antamastaan kiireellisestä hoidosta sen täysimääräisiä kustannuksia vastaavan asiakasmaksun – voi muodostaa esteen hoitoon hakeutumiselle.
- Jos maksuja ei saada perittyä potilaalta itseltään, korvaa valtio kustannukset kunnalle.

Ihmisoikeushuomioita 1/2

- The Committee on Economic, Social and Cultural Rights (E/C.12/2014/SR.46 and 47) 2014, Concluding observations concerning Finland (TSS-komitea):
 - Komitea suosittelee, että Suomi ryhtyy toimiin varmistukseksi, että luvattomille siirtolaisille, turvapaikanhakijoille ja pakolaisille turvataan pääsy kaikkiin tarpeellisiin terveyspalveluihin.
 - Komitea muistuttaa, että terveyspalvelujen, lääkkeiden ym. pitää olla kaikkien saatavilla ilman minkäänlaista syrjintää.

Ihmisoikeushuomioita 2/2

- European Committee of Social Rights Conclusions 2013 FINLAND, November 2014:
 - Useat tutkimukset (UNHCR, EU:n perusoikeusvirasto, Punainen risti) osoittavat, että paperittomilla siirtolaisilla (joiden lukumäärän vuonna 2012 arveltiin olevan 3000-4000 henkilöä) ei käytännössä ole pääsyä terveyspalveluihin Suomessa.
 - Komitea pyytää Suomea seuraavassa määräaikaisraportissaan toimittamaan tietoa siitä, miten paperittomien ulkomaalaisten palvelut on järjestetty.

Kiitos!

